

Problemes humans a l'Amèrica Llatina*

Marc-Aureli VILA i COMAPOSADA
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Per encetar la xerrada, tractaré de presentar el poblament d'Amèrica d'una manera breu però entenedora. Vull cridar la vostra atenció sobre un procés de poblament molt diferent al d'Europa. Els qui hem estat molts anys treballant en terres americanes, diem i repetim que quan s'hi va a treballar, per les raons que sigui i en el camp que sigui, un s'ha d'oblidar un xic d'Europa, a l'hora de voler entendre els paisatges, la gent, els seus costums i la seva manera de procedir. Qui hi va amb una idea preconcebuda, va completament errat. Un paleta català —per posar un exemple— que, sabent-ne molt del seu ofici, arriba a Amèrica i creu que el seu treball l'ha de desenvolupar igual que aquí, està completament equivocat. Primer, ha d'aprendre, sent humil, com es fan les construccions a Amèrica, quins són els materials que empren. Ha d'aprendre que la funció del maó és diferent: el maó, a Amèrica, no sosté, sinó que separa, raó per la qual la seva capacitat de resistència és secundària. Quan el paleta hagi après com treballa la gent a Amèrica, podrà fer fins i tot de constructor, si vol.

A Amèrica, hi va haver tres grans estratificacions de gent procedent de diferents continents. Els aborígens —els que anomenem *indis*, per entendre'ns— van venir de la part de l'Àsia —individus de tipus mongòlid—, o de la Polinèsia, creuant l'oceà Pacífic. Com s'ho va fer, aquella gent primitiva, per arribar a Amèrica, a través de l'oceà? Sembla que els mongòlids hi van arribar per l'estret de Bering, que separa la Sibèria d'Alaska. Hi va haver una època, en el nostre planeta, que l'estret de Bering es va glaçar completament i va ser possible de passar-lo a peu (aquest fet, val a dir-ho, no és excepcional, sinó que es repeteix, d'una manera cíclica, en sèries de temps separades per milers d'anys). Així, determinats grups mongòlids van arribar al que en diem avui Amèrica del Nord. D'altres grups humans, a través de l'oceà Pacífic, van fer cap a les costes del que avui és Xile i, sobretot, el Perú i Equador. Com hi van venir, amb unes embarcacions primitives? Simplement, no hi van venir, els hi van portar els corrents marins, les tempestes i els vents. Molts devien morir pel camí, naufrags, però alguns hi van arribar. I el fet

és que s'hi van establir. Tot això va passar 10.000-15.000 anys enrera. Aleshores es va començar a poblar Amèrica, amb els avantpassats dels *indis*, que són els aborígens, els autèntics americans.

Els primers europeus en anar a Amèrica van ser, molt probablement, els habitants dels fiords escandinaus, els víkings, que es creu que van arribar a les costes del Canadà i, possiblement, dels Estat Units. El que és completament cert és que els víkings van arribar, ja el segle X, a la gran illa gelada de Groenlàndia, en una època de clima relativament suau. Aquest fet és conegut a través de la documentació existent als arxius del Vaticà que fa referència al nomenament i a l'activitat de dos bisbes catòlics a Groenlàndia el segle X. Del segon bisbe, que va ser nomenat en morir el primer, no se sap que se'n va fer, ni de la població de fidels que estava amb ell. L'època de clima suau va deixar pas a una altra de freda, extremadament gelada; segurament, van morir tots. Fet i fet, els víkings no es van instal·lar a Amèrica de forma definitiva, la qual cosa va fer que no hi hagués un poblament procedent d'Europa fins les darreries del segle XV.

Ara, potser caldria parlar de Cristòfor Colom, d'Amerigo Vespucci, de Giovanni Caboto, que la història ha catalogat com a descobridors, perquè aquest és un qualificatiu que a mi no m'acaba de plaure, perquè no van ser aquests navegants qui van descobrir els *indis* d'Amèrica, sinó que van ser aquests qui van descobrir els navegants, que venien amb vaixells pel mar i se'ls veia de lluny. Però, com que la història l'escriu sempre qui guanya, deixem-ho així i no ens hi capfiquem més ara i aquí.

Els europeus van arribar a Amèrica amb un afany de conquesta, amb un afany que avui dia en diríem mercantil, de negoci, de fer diners fos com fos i tornar-ne amb una fortuna. I això és vàlid tant per als que van anar a Nord-Amèrica, per als que van anar a Centramèrica, com per als que van anar a Sud-Amèrica. L'afany era obtenir guany econòmic, bé que disfressat amb les missions de convertir els indígenes a la fe vertadera i de civilitzar-los; coses, totes dues, de valor moral molt discutible. Un dia, parlant amb un bon amic meu, company d'universitat i un investigador dels més seriosos que hi ha avui en dia, el Pare Miquel Batllori S.I., jo li deia: «Escolta Miquel, com podien ser infidels els *indis*, que creien en els seus déus, en el que havien après dels seus pares? No era pas el cas d'uns cristians que haguessin apostatat de la Fe, sinó que seguien creient en el que sempre havien cregut». I el Pare Batllori em va donar la raó, cosa que representava, gairebé, el vist-i-plau del Vaticà, que ja és molt!

Quan els europeus van arribar a Amèrica, hi van trobar uns productes que tenien mercats, uns amplis mercats, que ben aviat serien cobejats a Europa. Que consti que algun d'aquests productes ja era conegut a Europa abans que cap europeu anés a Amèrica. I em direu: com és això? És documentat que troncs d'arbres, de fustes nobles com la caoba o el cedre americà, arrossegats pels corrents marins fins a les platges atlàntiques europees eren comprats a bon preu pels fusters o, més ben dit, pels ebenistes d'Europa. Ells no sabien de quin arbre eren aquestes fustes; no ho podien dir, però en van fer caixes, arquetes i altres manufactures, que eren considerats objectes preciosos, perquè eren fets de materials rars i assolien un preu elevat —d'aquí, *preciosos*, que ve de preu. Algunes d'aquestes manufactures són als museus d'Europa; són dels segles XII i XIII, molts abans que se sabés de l'existència del continent americà.

Així doncs, els europeus, en arribar a Amèrica, van poder adquirir en grans quantitats aquestes fustes nobles. En aquesta primera matèria de comerç, se li van afegir els productes de l'agricultura dels aborígens, com el blat de moro —en diem blat de moro, perquè per als nostres antics els moros eren d'*allà baix*, mentre que per una raó semblant els italians en diuen *grano turco*. Eren èpoques en què no se sabia gaire geografia. Les patates, els tomàquets i els pebrots també procedeixen d'Amèrica. Cal treure la conclusió, doncs, que, abans del segle XVI, els nostres avantpassats no feien pa amb tomàquet, perquè no n'hi havia, de tomàquets; els avantpassats dels italians no menjaven polenta, que es fa a base de farina de blat de moro, perquè tampoc no n'hi havia, de blat de moro.

Però també van arribar d'altres productes d'Amèrica: el cotó, que ja es coneixia prou a Europa, perquè era importat de l'Àsia i d'Egipte, i el tabac. Els indígenes, tant de l'Amèrica del Nord com del Sud fumaven tabac o bé el mastegaven —a l'Amèrica llatina, en diuen *mascar tabaco*. Al mar que envolta les illes de Cubagua i Margarita, davant de Veneçuela, es van descobrir ostres perlíferes, i a diferents indrets —Mèxic, Perú...— es va trobar plata. Amb el decurs dels anys, hom anava trobant a Amèrica productes de més interès comercial. Perquè el comerç d'aquests productes fos rendible, calia una mà d'obra com més barata millor i es van començar a utilitzar els indígenes com a força de treball, de manera més o menys legalitzada. Conseqüència d'això fou la mort de molts *indis*, fins al punt que Amèrica va perdre gran part de la seva població aborigen. Hi va haver maltractaments, indubtablement; hi va haver resistència per part dels aborígens i lluites amb els blancs, que aquests guanyaven perquè tenien unes armes més efectives. Això no obstant, l'arma més poderosa, que els europeus no sabien que posseïen, eren les malalties que van dur a Amèrica. Malalties tan corrents com el refredat desfeien les poblacions indígenes. Els *indis*, els aborígens, no tenien defenses contra aquesta malaltia, de manera que una afecció que als europeus els fastiguejava, per a ells esdevenia epidèmica i mortal. Encara avui, quan en alguna zona poblada d'indígenes se sap que hi ha casos de refredat, els governs responsables hi envien personal sanitari, per vacunar, per repartir aspirines, per administrar medicaments, per evitar que la passa es converteixi en endèmia.

En minvar la mà d'obra indígena, els blancs, els europeus, van recórrer a importar gent de l'Àfrica, negres en qualitat d'esclaus. Parlant amb fredor, sense caliu humà, un pot dir que els negres oferien grans avantatges: eren gent que vivia en zones càlides i n'estaven ben aclimatats, de manera que en arribar a les Antilles, que va ser el lloc inicial de repartiment de negres en terres americanes, es van trobar amb un ambient climàtic que els era molt favorable, raó per la qual podien treballar, en aquest aspecte, sense majors problemes.

Voldria assenyalar, abans de continuar, un fet que no se sap massa d'Amèrica del Nord: els aborígens d'aquelles terres, els *pell-roges*, van ser, en bona mesura, destruïts pels blancs, pels europeus, d'una manera ben premeditada, ben reglamentada i gairebé diria que *legal*, en el benentès que legal no vol dir just, sinó d'acord amb la llei vigent. Quan a les pel·lícules surten *pell-roges* que volen arrencar el cuir del cap de la gent, per obtenir-ne les cabelleres, cal recordar que els qui van introduir aquest costum a Amèrica del Nord van ser els europeus, per tal de poder comptar i pagar amb diners els morts que feien entre els *indis*, fossin homes, dones o infants. D'això, se n'han trobat llibres de comptabilitat. Els *indis* només van fer seu aquest costum, com van aprendre a muntar a cavall o a utilitzar les armes de foc. És a dir, que l'afirmació que els europeus els vam anar a civilitzar és molt discutible.

El comerç d'esclaus introduí els negres a les zones agrícoles on ja es començava a portar a cap una economia agrícola comercial, basada en grans explotacions agrícoles. Aquest fet es va esdevenir tant a les terres cotoneres dels actuals Estats Units com a les valls càlides i humides productores de cacau de l'Amèrica Central i de l'Amèrica del Sud, a Colòmbia, a Veneçuela i al Brasil, sobretot. El negre, situat en aquest ambient, en qualitat d'esclau, es va trobar supeditat a uns senyors que havien après a dominar el país, a través d'una legislació de la metròpoli colonial. Aquesta situació es va mantenir un parell de segles, fins que els descendents dels europeus van començar a sentir-se americans —quan dic americans, em refereixo, com és de llei, a tot Amèrica i no només als Estats Units, com fa abussivament massa gent—, van començar a experimentar un sentiment de pertinença a uns països nous que no eren d'Europa, que no tenien perquè obeir les lleis europees, sinó que n'havien de fer de pròpies i regularitzar la situació econòmica i social de les seves terres. Així, van començar uns moviments independentistes, primer, als Estats Units per separar-se de la Gran Bretanya i, després, als països sotmesos tant a l'Estat espanyol com a l'Estat portuguès, a l'Amèrica Central i del Sud, sense oblidar les Antilles i el cas de l'illa d'Haití, que depenia dels francesos.

Aquesta estratificació de poblacions diverses, aborígens —*indis*—, europeus i negres, va donar lloc a uns mestissatges complexos. Una cosa positiva de la conquesta i colonització espanyola va ser el fet que hom no dubtava d'unir-se amb els indis o els negres, és a dir a barrejar les sangs, cosa de la qual resultà una població amb tots els mestissatges possibles entre blancs, indígenes i negres. Als Estats Units, aquest procés no es va generalitzar, perquè s'hi va voler conservar la *puresa de sang*, raó per la qual era mal vista qualsevol unió de persones de grups ètnics diferents. La conseqüència d'aquest posicionament, amb el pas dels anys, ha menat a la consolidació i augment percentual progressiu de la població negra, que ha registrat, des de sempre, unes taxes de natalitat més elevades que els blancs.

Què se n'ha fet, mentrestant, dels pobles aborígens? Els més afortunats han sobreviscut gràcies a ocupar un hàbitat de clima rigorós, on als blancs no els agrada de viure i on, per tant, no els han fet la competència. Val a dir, però, que tot i que molts pobles han viscut aïllats, s'han aïllat o els han aïllats, massa han desaparegut i alguns s'han sublevat, com diu el diari d'aquests dies. Aquest és el cas dels chiapas de Mèxic, una població d'*indis* bastant nombrosa, d'almenys un milió de persones, que viuen en un clima molt càlid i humit, en una situació econòmica realment indignant, sota el jou d'uns cacics blancs que segueixen aplicant la llei de conquesta. Això és molt greu, però encara és pitjor constatar que aquest fet no és un cas aïllat, sinó que es repeteix a d'altres llocs. La regió dels chiapas es fronterera amb Guatemala; i de Guatemala, en sé algunes coses, a través de cosins germans que hi viuen i que pertanyen a la classe privilegiada d'aquell país. A un d'ells, en venir-me a veure a casa meva, aquí a Barcelona, li vaig preguntar què passava a Guatemala, on els *indis* viuen en un estat notòriament inferior al d'un minoritari grup de gent d'origen europeu, que són els que manen. Ell em va contestar: «Pero primo, si son analfabetos!» Quan li vaig preguntar sobre qui en tenia la culpa, després de quatre segles, que encara fossin analfabets, es va excusar dient que això ells no ho podien arreglar i es va interessar per saber què passava al respecte a Veneçuela. A Veneçuela jo he tingut alumnes, a la Universitat, que eren *indis* purs, guajiros i guaraos, que estudiaven lleis i economia, amb el mateix rendiment que tothom, com no podia ser altrament.

Pel que fa als drets dels *indis*, us n'explicaré una anècdota curiosa, que esdevé tota una lliçó. Vet aquí que davant de San Francisco, a Califòrnia, hi ha una illa coneguda de tothom, perquè ha sortit moltes vegades a les pel·lícules de gàngsters, l'illa d'Alcatraz, on havia hagut, fins no fa gaire, un penal molt rigorós. Quan el govern federal de Washington va considerar que calia tancar-lo i va donar ordre de traslladar els reclusos a d'altres presons, un grup indígena va presentar uns documents reclamant l'illa d'Alcatraz, adduint que era seva, que els l'havien presa. Aquests *indis* tenien els documents d'un tractat que els reconeixia el dret sobre aquella illa. Aleshores, l'anècdota fa sortir dos generals nord-americans que parlen entre ells: «Què et sembla això d'aquests *indis* que reclamen l'illa d'Alcatraz?» —pregunta un d'ells. «Home! Si tenen raó, que els la donin» —li contesta l'altre. «Oh! —diu el primer— És que, si segueixen reclamant, tenen prou raó per demanar tots els Estats Units, que era la seva terra». I aquesta és la gran veritat.

Si consulteu un mapa d'Amèrica on s'assenyali la densitat de població dels diferents subcontinents americans, veureu que hi ha zones molt habitades, amb percentatges superiors al de Catalunya, que registra 185 hab/km², més o menys, i d'altres llocs, regions immenses, que no arriben, ni de bon tros, a 1 hab/km². Si ho mireu sense analitzar, com aquella gent que només consulta els mapes per saber on són les ciutats, podem creure que a Amèrica hi ha espais perquè hi vagi a viure molta més gent. No és ben bé això. Hi ha regions immenses en què el poblament no sols es difícil, sinó que s'ha d'evitar costi el que costi.

Llegim al diari, repetidament, que al Brasil, aquest gran país, cobert en gran part de selves denses, on plou molt i la temperatura és molt alta, se segueix una política realment abusiva contra la naturalesa, en voler conquerir la selva, destruint-la per establir-hi llocs de cria de bestiar i camps de conreu. Això és un disbarat tan gran, que no pot ser pitjor. Les terres de les grans selves de l'Amazones i de l'Orinoco tenen uns sòls que, si bé suporten una vegetació arbòria i complementària esplendorosa, no permeten una agricultura continuada. Si es tala la selva i se sembra, hom pot obtenir unes primeres collites, de blat de moro, de mongetes roges —caraotas, fríjoles— o de iuca, esplèndides, però al cap de poc temps els sòls fèrtils s'hauran exhaurit. La terra és pobra d'elements orgànics, malgrat la riquesa de la fauna i la flora, perquè tot el que s'hi acumula —arbres i fulles que hi cauen, animals que hi moren— es podreix ràpidament, a causa de les altes temperatures i humitat, i desapareix. És a dir, un no s'ha d'entusiasmar per l'abundor d'aigües, ni per les altes temperatures, perquè aquest és, precisament, el perill. L'abundància també pot ser un perill.

Al Brasil s'han fet i es fan carreteres per portar població terra endins, població de gent a sou, que depèn de potentats que no hi van mai, que viuen a Rio de Janeiro, a Sao Paulo o a Brasília. Els indis de la selva que s'hi oposen són assassinats en gran massa, tal com ho denuncia, repetidament, un bisbe, per sort nostra, per orgull nostre, català, que viu i treballa dins la selva, el bisbe Casaldàliga, que hi fa una feina realment de pastor, amb un caràcter, a més a més, d'excel·lent poeta.

Avui dia, encara hi ha, entre la gent dels alts estrats socials dels països de l'Amèrica llatina, un menyspreu envers l'aborigen. Jo vaig fer la primària a Colòmbia —permeteu-me que expliqui anècdotes viscudes meves— i en tornar-hi després de l'any 1939, quan em va tocar anar a Amèrica, vençuda Catalunya i la República constitucional, vaig retrobar

un vell company al qual li deia que no hi havia dret com a Colòmbia es tractava els descendents dels indígenes. Ell em va dir que el pitjor insult que es podia dir a Colòmbia és *soindio*, és a dir, *indi complet*. Em va explicar que un dia anava per una carretera amb el seu auto —ell era un home un bon xic privilegiat—; en el mateix sentit i davant seu, un vellet, segurament mestís, caminava a poc a poc. En aquell temps en què les carreteres no eren pavimentades, s'havia d'anar amb compte amb els automòbils i no es corria massa. Quan li va tocar la botzina perquè s'apartés, el conductor d'un altre automòbil va escridassar al vellet dient-li: *soindio!* El meu company va parar el seu automòbil, en va baixar i va dir: *Yo también soy soindio!* Com que es tractava d'un element de l'alta societat de Bogotà, l'altre conductor va arrencar el seu automòbil i se'n va anar; no va voler problemes. Però, us ho dic perquè veieu el sentit pejoratiu que tenia el terme *soindio*.

Jo me'n recordo que de jove, de nen, quan tenia set o vuit anys, teníem servei a casa, a Bogotà. A les minyones, els deien *las indias*, posant-les, així, en una situació de baix nivell social. He pogut viure molts anys en un país, Veneçuela, on, per sort, aquest desgavell dels pobles, de les diferents ètnies, que indubtablement hi ha, no va causar un trastorn tan profund. A Veneçuela, hi ha coses de les quals no es parla i molt menys de forma insultant, de forma crítica, com és el color de la pell, la religió i la legitimitat del naixement. Properament, pujarà a la Presidència de la República un eminent home públic, que d'infant fou afillat. Ningú, a Veneçuela, no s'ha posat en això durant la campanya electoral, perquè es considera un assumpte personal, privat. En temps més allunyats, hi havia un altre candidat, de tendència política notòriament esquerrana, un gran pedagog, que era negre. Tothom, però, li deia *maestro*, en acte de respecte; podien no creure en la seva política, però es tenia en consideració la seva formació. Com que tenia unes orelles molt grosses, li deien *l'orejón*. I a l'hora de votar —allà no es vota per noms, sinó per uns signes que identifiquen els diferents partits—, ell havia triat per al seu partit una orella ben grossa. En canvi, significar un candidat pel color de la seva pell, per la seva confessió religiosa o pels aspectes legals del naixement no hagués estat mai admès.

Veneçuela va tenir la gran fortuna que els primer europeus —i dic europeus i no simplement espanyols o castellans, perquè hi van anar també portuguesos i alemanys— no hi van trobar grans riqueses minerals (plata, or, diamants, etc.). Es van descobrir les ostones perlíferes a les illes Cubagua i Margarita, això sí, però van esgotar-se aviat. Les que s'hi poden comprar ara vénen del Japó i són cultivades. Les posen, fins i tot, dins de l'ostra, perquè semblin autèntiques. Veneçuela va tenir la sort que l'or i els diamants no fossin descoberts fins el nostre segle. No s'hi va bastir una civilització a base de ciutats, constituïdes, organitzades, com és el cas de Mèxic, del Perú i d'altres llocs. Els aborígens de Veneçuela eren gent més aviat nòmada o, si de cas, construïen ranxos amb sostre de palla, sense amoinar-s'hi massa. La naturalesa els donava el que necessitaven, per què s'havien de preocupar més?

Avui dia, la situació pot ser explosiva a molts països d'Amèrica. Això que ha passat a la regió dels chiapas de Mèxic, us puc assegurar que pot succeir a altres llocs d'Amèrica. No solament són unes tribus indígenes, els antics pobles aborígens, que se subleven. Estan molt barrejats; hi ha molts mestissos. Les fotografies de premsa que han circulat darrerament em donen la raó: hi ha individus completament *indis*, però molts altres són mestissos, alguns fins i tot no tenen el cabell negre, sinó d'una gamma que va del castany al ros. Són pobles que han viscut aïllats, que viuen, dins les organitzacions socio-

econòmiques dels estats, ocupant l'estrat més inferior. No són pobres, són miserables, de misèria de béns, que es revolten en veure per la televisió com viuen els senyorassos opulents del seu propi país. Aquesta és una de les grans vergonyes del segle que estem acabant, que tinc por que es perllongui durant el segle que ve. S'ha facilitat l'increment de grans ciutats, immenses metròpolis, sense les condicions bàsiques d'un viure digne per a gran part de la població, fet que es repeteix a tot arreu d'Amèrica, amb una proporció molt més elevada de misèria que no a Europa.

Estant a la ciutat de Mèxic, amb motiu d'un Jocs Florals de la Llengua Catalana, alguns anys endarrera, vaig seguir el costum de llevar-me de bon matí i anar a fer passejades pels voltants d'on estava hostatjat. A la ciutat de Mèxic, que és una ciutat amb uns 21 milions d'habitants, on a l'hivern, al matí, fa fred de debò (la temperatura baixa fàcilment a 4 o 5°C), fa feredat de veure-hi la canalla miserable, embolicada per abrigar-se amb papers de diari lligats al voltant de les cames, buscant menjar en les deixalles dels mercats i en les escombraries de les cases. No es tracta de casos aïllats, sinó omnipresents. Són nens mestissos, més o menys indígenes encara, que han vingut d'altres llocs del país a saturar la població de la capital mexicana. En aquestes situacions de misèria col·lectiva, no ens ha d'estranyar que s'hi produeixin situacions explosives.

Quan s'esdevenen revoltes, la premsa va molt plena dels disbarats que fan els sublevats, però no expliquen massa com durant anys i anys, generació darrera generació, han estat tractats per la societat que els domina. Aquesta és una de les veritats que s'ha de dir i de repetir, perquè fer-ho és de justícia social. Quan us diguin que aquesta gent té una mentalitat que no els fa capaços d'accedir a la cultura, contesteu que això són romanços. Penseu en aquesta dama —tota una dama, perquè el que ha fet és propi d'una gran dama— de Guatemala que li van donar el premi Nobel de la Pau. Era analfabeta. Es diu Rigoberta Menchú. Mireu si n'és d'intel·ligent que, després que li assassinessin la família, no es va donar per vençuda, sinó que es va superar i va aprendre i va adquirir un nivell cultural amb un gran esforç. Heu de pensar que, com ella, n'hi ha milers i milers que lluiten per sobreviure i superar-se.

No es tracta simplement de canviar governs, es tracta de canviar mentalitats, cosa a què no ajuda gens la transmissió de conceptes falsos, a través dels mitjans de comunicació social, sobretot de la televisió. Tots vosaltres heu vist o sentit a parlar dels *culebrons* —alguns d'ells, cal admetre-ho, veneçolans—, que transmeten una imatge falsejada de l'Amèrica llatina.

El que va passar a Europa fa segles —el mestissatge dels europeus— és un procés plenament actiu a Amèrica. No es tracta de convèncer els indígenes que adoptin la civilització europea o nord-americana, es tracta de facilitar-los els mitjans perquè es retrobin amb ells mateixos i perquè la gent perdi aquells prejudicis referents al color de la pell, a uns certs costums. I això és difícil, perquè en la història recent —parlo de cinquanta anys ençà— s'ha difós massa la idea que tot s'ha de resoldre a base de diners. L'Amèrica llatina ha estat, massa anys, en poder d'uns exèrcits, que depenien pel que feia al seu armament de proveïdors de fora del país. O sigui, que els traficants d'armes van arribar a exercir un cert control sobre els governs dels països de Llatino-amèrica. Hi ha prou estudis per demostrar-ho. Quina n'ha estat la conseqüència? Que tots els estats de l'Amèrica llatina es troben endeutats fins a dalt de tot amb els Estats Units, el Japó o Europa, amb la qual

cosa han perdut crèdit i, per tant, gran part del seu poder adquisitiu. La conseqüència final són les grans dificultats que hi ha per a transformar les seves pròpies societats.

Finalment, vull assenyalar un aspecte que a tots ens interessa, perquè la premsa en parla sempre: la producció i comerç de certes drogues, que són prohibides gairebé arreu del món i que són molt perilloses per a la salut pública, com ara la cocaïna, l'heroïna, etc. La coca, que és la planta de què s'obté la cocaïna, és un arbust que es desenvolupa molt bé a les vessants selvoses i andines del Perú, Bolívia i Colòmbia. En temps antics, els aborígens d'aquestes terres en mastegaven les fulles quan tenien molta gana o havien de fer un gran esforç físic, perquè això els donava una gran vitalitat i els adormia l'aparell digestiu, amb la qual cosa no sentien la gana. Els europeus van descobrir que, de la coca, se'n podia obtenir la cocaïna, amb un ampli espectre d'aplicacions en el camp de la farmacologia, entre elles la d'estimulant. Ara, quan un llegeix a la premsa que la policia especial antidroga ha trobat als Estats Units, a Mèxic o, fins i tot, a la Costa Brava, una gran quantitat de cocaïna no es detura a pensar com aquest alcaloide la producció del qual exigeix una acurada tècnica química pugui fabricar-se a Sud-Amèrica. No se n'explica altra cosa que la seva procedència, del Perú, de Colòmbia, del càrtel de Cali o de Medellín. No es diu que per, obtenir la cocaïna de la coca calen uns productes químics que únicament són a l'abast als mercats dels països industrialitzats, però no pas en aquells països. Aquests productes s'importen en grans quantitats dels Estats Units. Els Estats Units, doncs, on segons diuen es persegueix l'entrada de narcòtics, és d'on s'exporten els productes fonamentals per al procés d'obtenció de la cocaïna. Resumint: Els pobles aborígens d'Amèrica no van demanar als europeus que els anessin a «civilitzar»; i els negres foren extrets dels seus hàbitats africans per a servir de mà d'obra esclava a l'economia dels europeus instal·lats a Amèrica.

A partir de les darreries del segle XV, els europeus intervingueren a Amèrica en qualitat d'amos i pel dret (?) de conquesta, assumint els poders econòmics i polítics ensem que anorreaven les manifestacions culturals autòctones. Foren ben pocs els europeus que al llarg dels segles arribaren a Amèrica amb un bagatge ideològic.

Tots els estrats ètnics són tangibles a les terres americanes. Caldrà esperar alguns segles abans que s'hagin establert mestissatges equilibradors substancials. O sigui, que es produeixi el fenomen ocorregut a Europa al llarg de més de mil anys. Arreu d'Amèrica, el criteri col·lectiu derivat de l'existència d'estats sobirans, ha proporcionat als ocupants la noció de ciutadania estatal més que no pas nacional. No obstant això, els grups d'aborígens que encara subsisteixen expressen amb la seva veu i llurs actituds, que pertanyen a ètnies autòctones i que són ells els qui tenen més motivació per a sentir-se americans.

* Transcripció de la conferència pronunciada a la parròquia del Sant Àngel Custodi (Hostafrancs, Barcelona), l'11 de gener de 1994.